

OPIS REALIZACJI CELÓW STATUTOWYCH

Załącznik do sprawozdania z działalności Fundacji Ośrodka KARTA za 2016 rok

CELE I STRATEGIA DZIAŁANIA

Fundacja Ośrodka KARTA jest niezależną, apolityczną organizacją pożytku publicznego, nie reprezentującą żadnej formacji światopoglądowej, religijnej czy kulturowej. Celem Fundacji jest upowszechnianie wiedzy o wydarzeniach i postawach w XX wieku, które mają wpływ na współczesne życie społeczne, zaspokajanie społecznych potrzeb poznawczych i edukacyjnych związanych z przeszłością, a także działania opiniotwórcze.

Fundacja zajmuje się gromadzeniem, przechowywaniem, upowszechnianiem i udostępnianiem świadectw życia społecznego Polski i regionu z XX wieku. Osią wszystkich działań jest archiwum, na które składają się zbiory dokumentów, ikonografii i dźwięków. Fundacja jest jednym z największych archiwów społecznych w Polsce i dąży do wzmocnienia podobnych sobie podmiotów.

Najważniejsze kierunki działania:

- gromadzenie rozproszonej społecznej dokumentacji oraz zapisanie pamięci świadków związanych z wybranymi wydarzeniami (mało znanymi i najczęściej nadużywanymi politycznie) z przeszłości naszej części Europy w XX wieku;
- dokumentowanie i upowszechnianie historii osób, które ucierpiały w wyniku działania systemów totalitarnych, a których losy nie są znane współczesnym;
- dokumentowanie i upowszechnianie tradycji postaw nonkonformistycznych – w warunkach totalitaryzmów, które w XX wieku dominowały w naszym regionie;
- mobilizowanie energii społecznej różnych środowisk i pokoleń (w tym młodzieży szkolnej), w Polsce i za granicą, do działań dokumentujących historię najbliższego otoczenia;
- promowanie atrakcyjnej formuły pisania o historii najnowszej – takiej, która sprawia, że przeszłe doświadczenia nie są traktowane jako drugorzędne wobec współczesności.

Fundacja Ośrodka KARTA realizuje swoje cele statutowe poprzez działalność archiwalną, badawczą, edukacyjną, wydawniczą, wystawienniczą, oraz poprzez różnorodne programy i projekty dokumentacyjne.

Fundacja jest członkiem Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych, Polskiej Izby Książki oraz europejskiej sieci EUSTORY.

Przedstawiciele Ośrodka zasiadają w Radzie Organizacji Pozarządowych przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz w Radzie Archiwalnej przy Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych.

DZIAŁALNOŚĆ ARCHIWALNA

I. ARCHIWA DOKUMENTOWE

Archiwum Ośrodka KARTA jest archiwum społecznym, którego zbiory w większości pochodzą od osób prywatnych. Jego działalność polega nie tylko na opracowywaniu i zabezpieczaniu materiałów archiwalnych, ale również na ich ciągłym pozyskiwaniu. Zbiory zajmują 1500 metrów bieżących półek. W 2016 roku zasób Archiwum powiększył się o 3000 nowych numerów czasopism i 700 egzemplarzy książek ukazujących się w drugim obiegu wydawniczym, 53 dzienniki i wspomnienia z całego XX wieku oraz 27 kolekcji osobistych, środowiskowych i tematycznych. Zbiór czasopism i książek II obiegu powiększył się dzięki

współpracy i wymianie dubletów z bibliotekami uniwersyteckimi, fundacjami gromadzącymi wydawnictwa podziemne oraz prywatnymi kolekcjonerami.

W 2016 roku prace archiwalne polegały na opracowaniu nowych oraz posiadanych, ale nie zarchiwizowanych jeszcze kolekcji, na wprowadzeniu do Biblioteki Cyfrowej kolejnych rekordów zdigitalizowanych zbiorów, przygotowaniu trzech prezentacji multimedialnych oraz prowadzeniu programu rozwoju wolontariatu w Ośrodku KARTA:

— opracowano i zaopatrzone w inwentarz:

Kolekcję prof. Hanny Świdy-Ziemby – kolekcja składa się z materiałów trzech kategorii: a) dokumentów osobistych; m.in. dokumentów urzędowych, korespondencji prywatnej oraz zbioru zeszytów z odręcznymi, datowanymi zapisami z lat: 1940, 1943, 1946, 1950–1951, 1969, 1972, 1987, 1989, 1996, 2006, b) materiałów dokumentujących powstawanie prac naukowych, c) dokumentów obrazujących funkcjonowanie nauki w jej aspekcie instytucjonalnym (protokoły, notatki, korespondencja). Kolekcja obejmuje około 3,5 mb materiałów, w tym ponad 3000 stron zapisów osobistych (dzienników, notatek, listów). W 2016 roku zakończono prace archiwizacyjne:

1. Opracowano opisy materiałów archiwalnych – w metodyce pracy Archiwum Ośrodka KARTA w trakcie inwentaryzacji zbioru opisywany jest każdy pojedynczy dokument.
2. Opisy wszystkich jednostek archiwalnych wprowadzono do bazy archiwalnej zgodnej ze standardem ISAD (G).
3. Zabezpieczono przed zniszczeniem całą spuściznę.
4. Zbiór został zaopatrzony w katalog archiwalny zawierający wypis wszystkich dokumentów wchodzących w skład spuścizny.

Spuścizna została podzielona na materiały biograficzne, dotyczące działalności zawodowej i działalności społeczno-politycznej, prace twórcy spuścizny, korespondencję wychodzącą i wpływającą, materiały o twórcy spuścizny, materiały rodzinne i materiały osób obcych. Utworzono 523 jednostki archiwalne, które zabezpieczono poprzez ułożenie w profesjonalnych materiałach archiwizacyjnych oraz zapewniono im właściwe warunki przechowywania. Po uformowaniu jednostek archiwalnych całość kolekcji została zdigitalizowana (15 000 stron).

— kontynuowano opracowywanie archiwalne:

Kolekcji Michała Römera – kolekcja składa się z 40-tomowego dziennika, spisywanego (wyłącznie po polsku) dzień po dniu przez pełne 34 lata – od początku 1911 aż po ostatnie dni życia w 1945 roku. W 2016 roku kontynuowano prace archiwalne nad kolekcją. Do października 2016 roku rozpoznano i opisano w ankietach 9 kolejnych tomów dzienników (3 477 stron maszynopisu). Do opracowanych dzienników utworzono indeksy: geograficzny, rzeczowy i osobowy, które wraz ze streszczeniem treści dzienników będą wprowadzone do bazy archiwalnej wykorzystywanej w pracach Archiwum OK. Prace archiwalne nad spuścizną Michała Römera będą kontynuowane w 2017 roku. Przeczytane zostaną ostatnie tomy dzienników, a opisy wszystkich wraz z opracowanymi indeksami znajdują się w bazie archiwalnej zgodnej ze standardem ISAD (G). Archiwizację zakończy właściwe zabezpieczenie dzienników oraz opracowanie ich katalogu, który będzie do nich podstawową pomocą ewidencyjną.

Kolekcji Wiktora Woroszylskiego – Spuścizna Wiktora Woroszylskiego przekazana do Archiwum Ośrodka KARTA liczy 12 505 stron rękopisu, 59 brulionów. Zapisy dziennikowe powstawały najpierw nieregularnie – począwszy od 1953 roku – i związane były z podróżami autora do Rosji i Europy Zachodniej. Regularny, prowadzony codziennie dziennik obejmuje okres 30 lat, począwszy od roku 1966, i ma postać ręcznego zapisu w

brulionach o różnej wielkości i objętości (od kilkudziesięciu do kilkuset stron, w formatach A4, A5, A6). Dzienniki zostały przekazane w postaci uporządkowanej, ale nie były zaopatrzone w środki ewidencyjne. Pierwszym etapem prac archiwalnych była digitalizacja dzienników przeprowadzona przez profesjonalną firmę zewnętrzną. Zdigitalizowano 12 505 stron dzienników, które w postaci bezstratnych formatów są przechowywane na dysku zewnętrznym oraz serwerze Archiwum Ośrodka KARTA.

W 2016 roku kontynuowano prace archiwalne nad kolekcją. Rozpoznano treści i zankietowano kolejnych 15 tomów dzienników, których opisy wprowadzono do elektronicznego inwentarza kolekcji. W 2017 roku prace nad spuścizną będą kontynuowane. Zadaniem Archiwum OK będzie archiwizacja pozostałych tomów dzienników, ich pełna inwentaryzacja, zabezpieczenie oraz opracowanie inwentarza archiwalnego kolekcji.

— opracowano wspomnienia i dzienniki ze zbioru Archiwum Opozycji oraz przeprowadzono digitalizację zabezpieczającą dzienników z kolekcji „Dzienniki pisane po polsku w XX wieku:

Kolekcja wspomnień z zasobu Archiwum Opozycji – wspomnienia zgromadzone w zasobie Archiwum Opozycji są pokłosiem konkursów ogłaszanych przez Ośrodek KARTA. W latach 1991-2000 ogłoszono pięć konkursów dotyczących okresu PRL, dzięki którym zasób archiwum wzbogacił się o kilkaset wspomnień: „Dzienniki stanu wojennego” (1991), „Czas Peerelu” (1994), „Na marginesie: „prywatna inicjatywa” 1945-89” (1998), „Prywaciarze 1945-89” (1999) oraz „Prywaciarze we wspomnieniach i fotografiach 1945-89” (2000). W 2016 roku przeprowadzono pełną inwentaryzację zbioru wspomnień i dzienników. Wyłoniono 647 j.a. wspomnień, przeprowadzono ich paginację oraz nadano nowe sygnatury. Spośród nich wybrano 250, które poddano szczegółowemu opracowaniu i zaopatrzeniu w inwentarz. Zawarto w nim informacje o dziejach twórcy i samej kolekcji, charakterystykę archiwalną zbioru i informacje o metodach opracowywania oraz konkordację. Znalazł się w nim również szczegółowy opis treści 250 opracowanych jednostek archiwalnych.

Kolekcja „Dzienniki pisane po polsku w XX wieku” – w 2013 roku Archiwum Ośrodka KARTA utworzyło zbiór „Dzienniki pisane po polsku w XX wieku”. Zebrane dotąd dzienniki obejmują cały XX wiek. Obok pojedynczych zapisów dotyczących wojny polsko-ukraińskiej czy polsko-bolszewickiej, przeważająca część nowo pozyskanych świadectw to dzienniki z czasów II wojny światowej – kampanii wrześniowej 1939, internowania w Rumunii, okupacji niemieckiej, Powstania Warszawskiego, zesłań na Syberię. Kolekcja wzbogaciła się także o nowe zapisy, których tematem jest życie codzienne i rzeczywistość polityczna Peerelu czy przemiany społeczne i polityczne wokół 1989 roku. W 2016 roku opracowano szczegółowo 69 tomów dzienników, które z pełnymi opisami wprowadzono do Otwartego Systemu Archiwizacji, zgodnego ze standardem ISAD (G). Część dzienników wymagała digitalizacji zabezpieczającej. Zdigitalizowano 68 tomów dzienników (8358 stron) oraz zabezpieczono ich pliki cyfrowe na macierzy dyskowej i dysku zewnętrznym.

— zdigitalizowano i upowszechniono w Bibliotece Cyfrowej na stronie www.dlibra.karta.org.pl kolejne archiwalia z:

Kolekcji Janusza Bohdanowicza – zdigitalizowano i umieszczono w Bibliotece Cyfrowej 2 435 stron składających się na 502 dokumenty. Upowszechnione w BC OK dokumenty to: materiały dotyczące działalności brygad AK Okręgu Wileńskiego, gdańskiego środowiska żołnierzy AK Okręgu Wileńskiego, życiorysy dowódców oraz dokumenty osobiste żołnierzy tego okręgu. Przebudowano także i przywrócono funkcjonalności strony internetowej www.akwilno.pl.

Kolekcji Czasopism II obiegu wydawanych w latach 1976-90 – prace digitalizacyjne nad kolekcją są prowadzone od 2012 roku. W 2016 roku zdigitalizowano 50 000 stron czasopism, 400 tytułów i udostępniono je w Bibliotece Cyfrowej.

Kolekcji wspomnień Archiwum Wschodniego (AW) – jednym z najczęściej wykorzystywanych zbiorów Archiwum Ośrodka KARTA jest zbiór wspomnień i relacji, liczący ok. 6 000 jednostek archiwalnych. Jest to również najstarsza i najważniejszą część zbiorów Archiwum Wschodniego, gromadzącego materiały dotyczące lat 1901-1956. Wspomnienia i relacje to kolekcja świadectw indywidualnych – spisanych w postaci maszynopisów, będąca efektem projektu nagrywania świadków historii, prowadzonego od 1987 r. oraz pozyskanych głównie dzięki organizowanym w latach 90. konkursom. W 2016 roku zdigitalizowano 2400 j.a., 75 000 stron spisanych relacji i wspomnień. W Bibliotece Cyfrowej udostępniono w pełni 22 500 plików cyfrowych oraz metadane wszystkich zdigitalizowanych jednostek.

— przygotowano i udostępniono w Bibliotece Cyfrowej na stronie www.dlibra.karta.org.pl trzy prezentacje multimedialne: „**Komitet Obrony Robotników**”, „**Kryzys bydgoski 1981**”, „**Strajk w Wyższej Szkole Pożarniczej w Warszawie**”. Wszystkie prezentacje zostały opracowane w oparciu o oryginalne źródła zgromadzone w Archiwum Ośrodka KARTA: dokumenty, fotografie, materiały ikonograficzne oraz nagrania audio.

— pracowano nad rozwojem wolontariatu w Archiwum Ośrodka KARTA – w 2016 roku przeprowadzono działania mające na celu pozyskanie i aktywizację wolontariuszy pracujących w Archiwum Ośrodka KARTA. Grono wolontariuszy współpracujących z Archiwum Ośrodka KARTA powiększyło się o 11 osób. Przekazano im wiedzę merytoryczną i praktyczną z zakresu metodyki archiwalnej stosowanej w archiwum, którą później wykorzystali pracując z materiałami archiwalnymi. Dzięki pomocy wolontariuszy opracowano 10 tomów wspomnień/dzienników oraz 10 kolekcji archiwalnych z lat 1901-90 pozyskanych od darczyńców z Warszawy lub dotyczących znanych warszawiaków i wydarzeń dziejących się na terenie stolicy.

— prowadzono ogólnodostępną czytelnię naukową otwartą od poniedziałku do środka w godzinach 9-17. W 2016 roku z czytelni skorzystało prawie 300 osób.

— udostępniano zdigitalizowane zbiory archiwalne w Bibliotece Cyfrowej Ośrodka. W 2016 roku ze zbiorów skorzystało ponad 200 000 osób.

Wszystkie w pełni opracowane kolekcje są udostępniane w czytelni archiwum, inwentarze i katalogi kolekcji dostępne są na stronach internetowych Ośrodka.

II. ARCHIWUM FOTOGRAFII

Archiwum Fotografii Fundacji Ośrodka KARTA gromadzi, zabezpiecza, opracowuje, digitalizuje i upowszechnia fotografie z drugiej połowy XIX i całego XX wieku. Jego zbiory tworzy obecnie ok. 300 000 zdjęć w postaci odbitek, negatywów i plików cyfrowych. Składają się na nie kolekcje przekazane przez prywatnych darczyńców oraz spuścizny wybitnych fotografów. Dokumentują one życie społeczne, kulturalne, modę i obyczaje na ziemiach polskich pod zaborami na przełomie XIX i XX wieku oraz w okresie II Rzeczypospolitej. Ponadto ukazują I i II wojnę światową, a zwłaszcza życie ludności cywilnej i udział polskich żołnierzy w walkach na różnych frontach II wojny światowej. Fotografie z zasobu archiwum są doskonałym źródłem wiedzy na temat PRL – życia politycznego,

gospodarczego, społecznego tego okresu, w tym działalności opozycji demokratycznej, a także transformacji ustrojowej przełomu lat 80. i 90. XX wieku w Polsce i innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. W zbiorach archiwum można odnaleźć także unikatowe kolekcje dokumentujące życie Polaków poza granicami kraju, zwłaszcza w Wielkiej Brytanii i Argentynie.

Zdigitalizowane i opracowane fotografie są udostępniane na stronie internetowej Archiwum foto.karta.org.pl. Obecnie można przeglądać na niej ok. 100 000 rekordów.

W 2016 roku:

— **przebudowano stronę internetową foto.karta.org.pl:**

W celu zwiększenia dostępności do cennych zbiorów Archiwum oraz instytucji z nim współpracujących strona internetowa archiwum została przebudowana pod względem graficznym i programistycznym. Dzięki nowemu atrakcyjnemu wizualnie layoutowi, nowa witryna wyróżnia się dużą przejrzystością i czytelnością. Ponadto strona została dostosowana do potrzeb użytkowników korzystających z urządzeń mobilnych.

— **zdigitalizowano, opracowano i upowszechniono fotografię w ramach projektu „Fotoreportaż jako materiał naukowy”:**

W ramach projektu zostały zdigitalizowane i opracowane 7 182 fotografie w tym:

- 4 294 fotografii z kolekcji autorskiej Ireny Jarosińskiej,
- 239 fotografii z kolekcji autorskiej Joanny Helander,
- 504 fotografie z kolekcji autorskiej Tomasza Tomaszewskiego,
- 1 613 fotografii z kolekcji autorskiej Romualda Broniarka,
- 532 fotografie z kolekcji autorskiej Mirosława Kacpra Krajewskiego.

Wszystkie opracowane fotografie oraz inwentarze kolekcji zostały udostępnione na stronie Archiwum: foto.karta.org.pl. Ponadto nagrano i opracowano relacje biograficzne fotoreporterów: Marcina Jabłońskiego, Kacpra Mirosława Krajewskiego, Wojciecha Kryńskiego, Grzegorza Rogińskiego, Cezarego Sokołowskiego i Tomasza Tomaszewskiego. Przeprowadzono także warsztaty dotyczące polskiego fotoreportażu.

— **kontynuowano prace nad kolekcją fotograficzną białoruskiego Stowarzyszenia „Dyjariusz”:**

Działania objęły digitalizację, opracowanie i udostępnienie 4 967 fotografii w Bibliotece Cyfrowej Międzynarodowego Archiwum Białoruskiego (<http://dlibra.karta.org.pl/mab/dlibra>)

— **przygotowano dwujęzyczną wystawę: „Chłopi, rolnicy, włościanie. Fotografie Jerzego Konrada Maciejewskiego”:**

Ekspozycja ukazała polską prowincję przełomu lat 40. i 50., zrujnowaną po wojnie, ale też zawieszoną między tym co było przed wojną, i tym co miało nadejść wraz z nowym, komunistycznym ustrojem. Wystawie towarzyszył katalog. Wystawa była prezentowana w listopadzie i grudniu w Galerii Kordegarda w Warszawie.

— **przygotowano wystawę „Comunidad polaca en el Chaco”** (Polska społeczność w Chaco) – na zlecenie Ambasady RP w Buenos Aires przygotowano wystawę o polskich emigrantach z północnej prowincji Argentyny – ich drogach do nowej ojczyzny, budowaniu w niej życia oraz znaczeniu w argentyńskiej społeczności. Była prezentowana w listopadzie i grudniu 2016 roku w przestrzeni Ogrodu Botanicznego (Jardin Botanico) w Buenos Aires. Zaprezentowane na wystawie fotografie i transkrypcje nagrań zostały zebrane w czasie

wyjazdu dokumentacyjnego do Argentyny w 2015 roku, w którym wzięli udział pracownicy Fundacji Ośrodka KARTA i Biblioteki Polskiej im. Ignacego Domeyki.

III. ARCHIWUM HISTORII MÓWIONEJ

Program „Historia Mówiona” od 2014 roku koncentruje się już nie na pozyskiwaniu nowych relacji biograficznych, ale bardziej na opracowaniu pozyskanych źródeł oraz ich upowszechnianiu w celach edukacyjnych. Obecnie w Archiwum Historii Mówionej jest ponad 5 tys. nagrań dźwiękowych i ponad 100 nagrań wideo. Wszystkie pozyskane i opracowane relacje są dostępne w Czytelni Multimedialnej Domu Spotkań z Historią. Informacje o nagraniach są też dostępne na portalu www.audiohistoria.pl. W 2016 roku, ze względu na brak dedykowanych środków finansowych prace ograniczono wyłącznie do udostępniania zgromadzonych zasobów.

DZIAŁALNOŚĆ BADAWCZA

Projekt, realizowany w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, zakłada opracowanie i szerokie upowszechnienie czterech spuścizn, niedostępnych dotąd, a mających fundamentalne znaczenie dla polskiej tożsamości i świadomości zbiorowej. Są one niezbędne dla zrozumienia doświadczeń społecznych w Polsce w XX wieku. W sumie wybrane kolekcje: Michała Römera (1911–1945), Zbigniewa Lubienieckiego (z lat 1930–1966), Hanny Świdry-Ziemby (1940–2011) i Wiktora Woroszyńskiego (1953–1995) – zawierają ponad 28 tysięcy stron rękopisów dzienników i wspomnień. Zdecydowana większość tych zapisów jest nie tylko nieznaną publicznie, ale bardzo trudna do odczytania, ze względu na charakter pisma autorów.

W 2016 roku kontynuowano prace badawcze (rozpoczęte w 2014 roku) nad czterema spuściznami:

— Spuścizna Zbigniewa Lubienieckiego

Opracowanie archiwalne kolekcji zakończyło się w 2014 roku. Umożliwiło to rozpoczęcie w 2015 roku prac badawczych i edytorskich nad spuścizną i ich kontynuowanie w roku 2016. W przypadku wspomnień i dzienników Zbigniewa Lubienieckiego niezwykle ważne jest opracowanie niezbędnego aparatu naukowego, bowiem duża część spuścizny dotyczy wczesnego okresu życia jej twórcy (zapamiętanego z perspektywy dziecka), a także zawiera fakty, które pojawiają się w materiałach historycznych niezwykle rzadko bądź takie, które dotąd były nieznanymi historykom. Dotyczy to zwłaszcza zdarzeń z okresu kampanii wrześniowej 1939 oraz pobytu w ZSRR w okresie II wojny światowej. W związku z tym źródło to wymaga szczególnej pracy badawczej nad weryfikacją faktów, dat, osób. W 2016 roku kontynuowano prace badawcze nad spuścizną, mające na celu przygotowanie materiału do druku (we współpracy z żyjącym twórcą spuścizny). Kontynuowano wybór fragmentów z dziennika i wspomnień do edycji źródłowej w serii wydawniczej Ośrodka KARTA „Świadectwa. Polska XX wiek”.

— Spuścizna Michała Römera

Kontynuowano komputerowe przepisywanie dzienników Michała Römera (rękopis w dużej części jest bardzo mało czytelny i w oryginale byłby trudno dostępny dla badaczy) przez osoby wykwalifikowane w odcyfrowywaniu tak trudnych zapisów rękopiśmiennych. Maszynopis – z powodu trudności w odczytywaniu oryginałów dziennika, a także dużej ilości obcych nazwisk, nazw miejscowości, terminów obcojęzycznych (głównie litewskich,

łacińskich, francuskich i rosyjskich) wymagał dodatkowo weryfikacji przez specjalistę – znawcę historii, kultury, geografii Polski i Litwy w XX wieku. Przepisano komputerowo i zweryfikowano z oryginałem około 5 200 stron znormalizowanych. W sumie w całym projekcie przepisano ponad 21 000 stron, które obejmują całą spuściznę Michała Römera – dotychczas nie udało się to żadnemu zespołowi badawczemu, który takie próby podejmował. Nie zostały odczytane jedynie pojedyncze słowa lub zdania z kartek, które zostały zniszczone – naddarte, zalane etc.

Na bazie przepisanych i zweryfikowanych rękopisów dokonano opracowania naukowego dwóch pierwszych tomów dziennika przez specjalistów z Litwy oraz z Polski. Całość została poddana redakcji językowej i merytorycznej, korekcie. Do tomu I przygotowano wstęp od wydawcy, wstęp naukowy, notę edytorską, wkładkę zdjęciową (ze zdjęć archiwalnych, pozyskanych od córek Autora, dotąd w większości niepublikowanych), do obu tomów przygotowano indeksy nazwisk oraz geograficzny, zaprojektowano okładki i wnętrza. Każdy z tomów liczy około 1 200 stron znormalizowanych objętości. W 2016 roku przygotowano do druku i wydrukowano tom 1 dzienników (także jako ebook) obejmujący wybór z lat 1911–1913, a także przygotowano do druku tom 2 obejmujący okres 1914–1915.

— **Spuścizna Hanny Świdy-Ziemby**

Niedokończony wywiad biograficzny z Hanną Świdą-Ziembą realizowany w latach 2008–2011, w którym opowiada o okresie przedwojennym, okupacji i powojennym (zapis urywa się w połowie lat 50.) przepisano komputerowo i włączono do kolekcji w ramach archiwum Ośrodka KARTA.

Na bazie opracowanych dotąd materiałów rozpoczęto wstępne prace edytorskie – zapoznanie się z materiałami ze spuścizny w celu wytypowania tekstów do druku w serii „Świadectwa. Polska XX wiek”. Przeprowadzono dodatkowe kwerendy uzupełniające kolekcję w Instytucie Pamięci Narodowej oraz w aktach ogólnych i aktach osobowych po 1945 roku archiwum Uniwersytetu Warszawskiego, w zbiorach prywatnych osób, z którymi autorka kontaktowała się zawodowo i prywatnie.

— **Spuścizna Wiktora Woroszyńskiego**

W 2016 roku kontynuowano prace edytorskie nad obszernymi fragmentami przeznaczonymi do publikacji w trzech tomach w serii wydawniczej Ośrodka KARTA „Świadectwa. Polska XX wiek”. Przepisano i zweryfikowano fragmenty 29 tomów, co dało około 1000 stron znormalizowanych. Tom 1 (ok. 700 stron znormalizowanych) został opracowany przez historyka, dr. Konrada Rokickiego, i przekazany do drugiej redakcji. Zredagowano tom 2 (ok. 900 stron znormalizowanych) i trwają prace nad redakcją tomu 3.

DZIAŁALNOŚĆ NA RZECZ ARCHIWISTYKI SPOŁECZNEJ

W 2016 roku Ośrodek kontynuował działania mające na celu pomoc w różnych obszarach działalności archiwom społecznym, tworzonym zarówno przez organizacje pozarządowe, jak i jednostki samorządu terytorialnego.

Zrealizowano następujące projekty:

— **„Stabilizacja archiwistyki społecznej w Polsce”** – od marca 2014 roku realizowano dwuletni projekt (w ramach programu „Obywatele dla Demokracji”), którego celem było: opracowanie modelu współpracy archiwów społecznych z państwem, uporządkowanie statusu prawnego archiwistyki społecznej; wzmocnienie „wewnętrzne”: profesjonalizacja dziedziny, zwiększenie kompetencji archiwistów społecznych, dostarczenie narzędzi m.in. informatycznych do zabezpieczania, opracowywania, digitalizowania i udostępniania

zbiorów; stworzenie Sieci archiwów społecznych: samoorganizacja i integracja środowiska, budowa portalu „branżowego” www.archiwa.org; wzmocnienie „zewnętrzne”: zmiana pozycji społecznej, adekwatnie do wagi jej funkcji kulturowej (promocja i komunikacja społeczna).

W roku 2016 (projekt zakończył się w kwietniu 2016) podjęto następujące działania:

- udostępniono program komputerowy do opisu zbiorów archiwów społecznych: Otwarty System Archiwizacji (OSA). Jest to pierwszy program dedykowany archiwom społecznym, oparty na standardach Międzynarodowej Rady Archiwów, stworzony z myślą o początkujących archiwistach. Program jest darmowy, udostępniono go na zasadzie Open Source na stronie www.archiwa.org. Wyposażony jest w samouczek, odpowiedzi do ponad 300 pól opisu oparte na przykładach z archiwów społecznych oraz podręcznik na Wikipedii. Program został wdrożony w archiwach Ośrodka KARTA oraz w około 50 innych podmiotach. Rozpoczęto również tworzenie webowej wersji programu, która umożliwi prezentację zbiorów archiwów społecznych w internecie oraz proste ich wyszukiwanie przez użytkowników;
- we współpracy ze Stowarzyszeniem Archiwistów Polskich zorganizowano w Gdańsku szkolenie dla przedstawicieli organizacji pozarządowych z regionu pomorskiego. Szkolenie miało charakter pilotażowy - po raz pierwszy zostało zorganizowane we współpracy z SAP - organizacją zrzeszającą głównie archiwistów państwowych i zakładowych;
- zorganizowano kurs e-mail dla archiwistów społecznych dotyczący podstaw archiwistyki cyfrowej, z którego skorzystało 639 osób;
- prowadzono i rozbudowywano portal archiwistyki społecznej www.archiwa.org: zaktualizowano bazę 450 archiwów społecznych, zamieszczano aktualności i informacje dotyczące dziedziny, przyjmowano zgłoszenia do sieci archiwów społecznych i deklarację podpisania Karty Zasad Archiwów Społecznych. Prowadzono także stronę „Archiwa społeczne” na portalu społecznościowym Facebook - strona ma ponad 2500 fanów.

— **„Archiwa społeczne w Polsce – stan obecny i perspektywy”.**

a) w ramach zadania przygotowano ekspertyzę analizującą działające w Polsce archiwa społeczne. Ekspertyza zawiera:

- dane zbiorcze na temat organizacji pozarządowych prowadzących archiwa społeczne i ich zbiorów archiwalnych (charakterystyka organizacji pozarządowych prowadzących archiwa społeczne, charakterystyka zbiorów archiwów społecznych);
- dane dotyczące przechowywania, zabezpieczania i udostępniania zbiorów fizycznych i cyfrowych w archiwach społecznych,
- analizę opracowania zbiorów w archiwach społecznych (narzędzia do opisu archiwalnego dotychczas stosowane przez archiwa społeczne, struktura zbiorów na przykładzie 25 archiwów społecznych, pomoce archiwalne stosowane przez archiwa społeczne, opis na różnych poziomach w archiwach społecznych)
- postulaty i dobre praktyki w zakresie dopracowania metodyki opracowania w archiwach społecznych,
- analizę systemu informacji o instytucjach z zasobem archiwalnych (organizacjach prowadzących archiwa społeczne),
- analizę systemu informacji o zasobie archiwów społecznych, w tym analizę wdrożeń w OSA, analizę porównawczą systemów OSA i ZoSIA.

Link do ekspertyzy:

http://archiwa.org/as/as_img/uploaded/Archiwa_spoeczne_w_Polsce.Stan_obecny_i_perspektywy.pdf

b) wdrożono program OSA w 6 archiwach społecznych: Fundacja im. Zofii Rydet (Kraków), Mikołowskie Towarzystwo Historyczne (Mikołów), Fundacja im. Stanisława Flisa „Archiwa Pomorskie” (Gdańsk), Towarzystwo Przyjaciół Bronowic (Kraków), Towarzystwo Przytułku im. Św. Franciszka Salezego (Warszawa), Fundacja Przestrzeń Kobiet (Kraków). W wyniku wdrożenia opracowano 6 zespołów/zbiorów archiwalnych w OSA oraz przeanalizowano główne problemy merytoryczne związane z opracowaniem zbiorów różnorodnych AS-ów i problemy techniczne związane z pracą w programie;

c) zmodernizowano bazę archiwów społecznych na stronie www.archiwa.org – dane zostały przekonwertowane na standard ISDIAH (Międzynarodowy Standard Opisu Instytucji z Zasobem Archiwalnym).

— **„Archiwistyka społeczna – potencjał działań oddolnych w sferze historii i dziedzictwa”**. Projekt realizowany w latach 2016-2017 zakończy się opublikowaniem raportu na temat archiwów społecznych w Polsce. W roku 2016 zrealizowano następujące działania:

- wysłano ankiety do 324 podmiotów: 194 organizacji pozarządowych, 75 bibliotek i 55 grup nieformalnych, z każdą organizacją nawiązano kontakt mailowy i telefoniczny, pozyskano łącznie 87 ankiet) i wprowadzono je do systemu archiwa.org. Uzupełniono także dane o archiwach, z którymi nie udało się nawiązać kontaktu na podstawie źródeł dostępnych w internecie i w publikacjach.

- stworzono wersję webową programu Otwarty System Archiwizacji. Narzędzie to posłuży archiwom społecznym do dokładnego opisu zasobu: jego zakresu tematycznego, chronologicznego, geograficznego, typów materiałów archiwalnych, twórców materiałów archiwalnych, ich pochodzenia itd. Program agreguje te dane do jednej wyszukiwarki. Dzięki temu dane będzie można szczegółowo i pod różnym kątem analizować. Webowa wersja programu OSA to nowoczesne narzędzie do szczegółowej ewidencji zbiorów archiwów społecznych. Dane opisane w jednym standardzie pozwolą na ich zbiorczą analizę. Wersja webowa zgromadzi rozproszone dotąd dane w jednym miejscu. W 2017 roku będą kontynuowane (już w ramach innych projektów Ośrodka KARTA) prace związane z rozwojem funkcjonalności OSA webowa i atrakcyjnym prezentowaniem tam zbiorów. Większość organizacji, które korzystają z programu OSA desktopowa zadeklarowało chęć udostępnienia swoich zbiorów w OSA webowa;

- zaimplementowano program OSA desktopowa w 20 organizacjach, które wspierano merytorycznie i technicznie przy pracy w programie. Dane z 20 inwentarzy zostaną przeanalizowane w raporcie końcowym;

- wysłano ankiety do 421 organizacji pozarządowych, które potencjalnie mogą posiadać zagrożone zbiory archiwalne;

- przeprowadzono wywiad z 10 efektywnie działającymi archiwami społecznymi różnorodnymi pod względem posiadanego zasobu, jego wielkości, struktury organizacyjnej podmiotu prowadzącego, lokalizacji. Z twórcami archiwów przeprowadzono badanie jakościowe metodą wywiadu częściowo ustrukturyzowanego. Pozyskane dane pozwolą na sformułowanie tezy do raportu końcowego nt. warunków optymalnych dla działania archiwum społecznego;

- dokonano analizy zmian w nauce zachodzących pod wpływem archiwistyki społecznej.

— **Archiwa polskiego biznesu**. W ramach porozumienia z Akademią Leona Koźmińskiego rozpoznano zbiory dwóch archiwów biznesu: Polskiej Fabryki Porcelany Ćmielów i Domu Towarowego Braci Jabłkowskich. Analiza tych zbiorów przyczyni się do realizacji projektów naukowych Akademii Leona Koźmińskiego badających archiwa najstarszych polskich

przedsiębiorstw oraz stworzenia planu działań Ośrodka KARTA na rzecz archiwistyki biznesu.

— **„Polskie archiwa społeczne i prywatne w Wielkiej Brytanii”** – projekt rozpoczęty w 2015 roku, dzięki któremu udokumentowano doświadczenie indywidualne emigrantów mieszkających w Wielkiej Brytanii. W 2016 roku zarejestrowano 23 relacje i zeskanowano 750 fotografii, które są teraz dostępne w Warszawie – w Archiwum Fotografii Ośrodka KARTA (foto.karta.org.pl), w Archiwum Historii Mówionej Ośrodka KARTA i Domu Spotkań z Historią (audiohistoria.pl) oraz w Londynie – w Instytucie Polskim i Muzeum im. gen. Sikorskiego. Część z nich została opublikowana w broszurze: „Polacy w Wielkiej Brytanii. Historie mówione i wizualne”.

— **„Kulinarne archiwalia. Tradycyjne przepisy mieszkańców Mikołowa i okolic”**. W efekcie wspólnego projektu Ośrodka i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Mikołowie wydano bezpłatną publikację zbierającą przechowywane w śląskich rodzinach przepisy kulinarne. Celem projektu była aktywizacja i integracja lokalnej społeczności położonego na Górnym Śląsku Mikołowa i mikołowskiego sołectwa Bujaków wokół miejscowej biblioteki.

DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA

W ramach działalności edukacyjnej zrealizowano projekty:

— **XIX edycja konkursu „Historia Bliska”**. Konkurs ogłoszony w styczniu 2016 po raz drugi w nowej formule organizacyjnej, skierowany do młodzieży szkół ponadpodstawowych nie tylko za pośrednictwem szkół, ale także stowarzyszeń, bibliotek, muzeów, archiwów społecznych oraz inicjatyw nieformalnych. Podstawowy cel pozostał taki, jak dotychczas – badanie historii bliskiej, będącej niejako na wyciągnięcie ręki, ale często nieobecnej w świadomości lokalnej społeczności – stąd hasło konkursu „Historia bliska – nieodkryta, niepowiedziana, niewysłuchana...”. Nadesłano 80 prac w przeważającej liczbie multimedialnych. Dwuetapowe Jury nagrodziło i wyróżniło w sumie 17 prac. Przyznano 6 nagród finansowych po dwie w każdej kategorii: I – 4200 zł dla Zespołu, II – 3000 zł dla Zespołu i III – 2100 zł dla Zespołu, Wyróżnienie I – 1500 zł dla Zespołu oraz 10 Wyróżnień II – w postaci kompletów książek (o wartości 300 zł) dla instytucji sprawującej opiekę nad Zespołem; a także dwa wyróżnienia po 1500 zł dla opiekunów dwóch prac uzyskujących I Nagrodę.

— **Spacery ulicami romantyków – śladami powstańczej mokatowskiej jednostki BIP – sekcja artystyczna**. Zorganizowano trzy spaceru krajoznawczo-historyczne śladami artystów działających w strukturach Biura Informacji i Propagandy podczas Powstania Warszawskiego na terenie Mokotowa. W spacerach uczestniczyło około 150 osób. Przygotowano, wydrukowano i rozkolportowano ulotkę zawierającą informacje o działaniach BIP wraz z mapą wszystkich spacerów z poszczególnymi lokalizacjami.

— **Koncert „Kto mógł się spodziewać”**. 13 sierpnia 2016 na Placu Zamkowym Ośrodek KARTA zorganizował koncert dla uczczenia pamięci ofiar wybuchu czołgu-pułapki 13.08.1944. Koncert, będący składanką przedwojennych szlagierów filmowych, tekstów źródłowych z okresu II wojny i piosenek powstańczych, cieszył się bardzo dużym zainteresowaniem publiczności.

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

I. KWARTALNIK HISTORYCZNY „Karta”

W 2016 roku ukazały się numery 86–89 kwartalnika „Karta”. Na ich łamach podjęte zostały między innymi następujące tematy: Uchodźcy XX wieku – relacje i zdjęcia dokumentujące chłopskich bieżenców z Imperium Rosyjskiego w 1915 roku (m.in. tłumaczenia z ukraińskiego), Polaków uciekających przed wojną we wrześniu 1939, Greków i Macedończyków, którzy w drugiej połowie lat 40. znaleźli schronienie w komunistycznej Polsce oraz uchodźców z Kosowa w 1999 roku. Całość opatrzona osobistym komentarzem reportera, Wojciecha Tochmana; „Trumna marszałka” – fotoreportaż z uroczystości pogrzebowych Józefa Piłsudskiego; „Tumult w Tykocinie” – konflikt między mieszkańcami i klerem a władzą, dotyczący obchodów żałoby po śmierci Piłsudskiego; „Wnętrze okupacji” – okupowana Warszawa lat 1943–44 opisana w dzienniku oficera rezerwy, Jana Lemańskiego; „Szwabskie dziwki”, „Dzieci wojny”, „Bękart” – norweskie rozliczenia z okresem II wojny (tłumaczenie z norweskiego); „Rosyjski bezgłos” – korespondencja między Jerzym Giedroyciem oraz Aleksandrem Sołżenicynem, w 1974 roku zmuszonym przez władze ZSRR do emigracji (tłumaczenie z rosyjskiego); „Fabryka” – doświadczenie porodu szpitalnego w latach 80.; „(Nie)pamięć zbrodni” – Michał Bilewicz, Ola Hnatiuk, Joanna Tokarska-Bakir w kontynuacji rozpoczętej w „Karcie” 85 dyskusji o pogromach na Podlasiu w 1941 roku; Ziemiaństwo – kres epoki. Zbiór wspomnień, dzienników i fotografii ukazujących specyfikę losu tej grupy w pierwszej połowie XX wieku; „Mężenin teozofów” – obraz wakacji w majątku nad Bugiem, gdzie w międzywojniu spędzali wakacje członkowie Polskiego Towarzystwa Teozoficznego; Heinz Heger „Cena przetrwania” – relacja więźnia obozu nazistowskiego, skazanego z paragrafu 175 – za homoseksualizm (tłumaczenie z niemieckiego); „2077 dni niewoli” – wspomnienia Tadeusza Wegenera, aresztowanego drugiego dnia wojny i więzionego w oflagach aż do wyzwolenia; „Przystań w ruinach” – obraz Węgorzewa 1945–47, zasiedlanego po II wojnie przez osadników z Kresów i całej Polski; „Fiasko pułapki” – opis ucieczki z Peerelu Marka Walickiego, wieloletniego dziennikarza Radia Wolna Europa, i próby sprowadzenia go do kraju przez agenta bezpieki; „Bez wyborów” – wspomnienia Andreja Sannikowa, kandydata na prezydenta Białorusi w 2010 roku, diagnozującego z tej perspektywy białoruską dyktaturę (tłumaczenie z rosyjskiego); Milenium 1966 – przybliżenie programu Wielkiej Nowenny kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz przebiegu obchodów roku 1966 na podstawie ówczesnych zapisów z dzienników intelektualistów, a także podsumowanie historyczne prof. Andrzeja Friszke; „Duch Nipponu” – Japonia początku XX wieku oczami Jerzego Bandrowskiego; „Czarna owca” – wspomnienia Hansa Jürgena Massaquoia, czarnoskórego chłopca w rasistowskich Niemczech, z posłowiem prof. Anny Wolff-Powęskiej (tłumaczenie z angielskiego); „Świat potrwa tylko do jutra” – listy Lutka Orenbacha z getta w Tomaszowie Mazowieckim do ukochanej; „Niepamięć” – o pamięci rodziny naznaczonej historią pogromu kieleckiego, z posłowiem prof. Joanny Tokarskiej-Bakir; „Prywatna konspira” Małgorzaty Niezabitowskiej – szpiegowska akcja dziennikarki i fotografa w stanie wojennym; „Memoriał a bezprawie” – raport z łamania praw obywatelskich we współczesnej Rosji (tłumaczenie z rosyjskiego); „Wyspa Nargin” – nieupamiętnianie ofiar sowieckich w Azerbejdżanie (tłumaczenie z rosyjskiego); Niebyt Ponar. Zbrodnia pod Wilnem 1941–44 (tłumaczenie z jidysz, litewskiego, rosyjskiego) z posłowiem Rūty Vanagaitė i prof. Jarosława Wołkonowskiego; „Skazani na Sachalin” – raport z warunków odbywania katorgi, ilustrowany zdjęciami z albumu polskiego więźnia Bronisława Piłsudskiego; „Obraza” – wspomnienia i dokumenty ilustrujące napięcia na tle religijnym i narodowościowym w Mikołowie na Górnym Śląsku 1923–24, z posłowiem dr. Grzegorza Bębniaka; „Sotnia «Wilki»” – kronika walk ukraińskiego oddziału z Polakami i Sowiecami, z posłowiem dr. Mariusza Sawy (tłumaczenie z

ukraińskiego); „Bimber Ludowy” – fotoreportaż z likwidacji nielegalnych wytwórni samogonu, z posłowiem prof. Jerzego Kochanowskiego; „Fotograf «Bardziej»” – uratowana przed zniszczeniem kolekcja wiejskiego fotografa Mieczysława Pragnącego; „Obywatele Salonu” – wybór z nagrań i wspomnień dotyczących formacyjnych debat w „światlicy” Anny Erdman i Tadeusza Walendowskiego.

Każdy z numerów ukazał się w nakładzie 8 tysięcy egzemplarzy, z czego kilkaset egzemplarzy każdego numeru trafia do prenumeratorów, także w wersji cyfrowej.

„Karta” w wersji elektronicznej dostępna jest w bibliotece cyfrowej www.ceeol.com i na portalu www.publio.pl.

II. KSIĄŻKI

Ośrodek przygotował i wydał w 2016 roku następujące publikacje:

— **Heinz Heger „Mężczyźni z różowym trójkątem”**, w serii „Świadectwa. Niemcy XX w.”. Pierwsza opublikowana relacja byłego więźnia nazistowskich obozów koncentracyjnych, który był prześladowany na mocy Paragrafu 175 za orientację homoseksualną. Wspomnienia Hegera są do dziś uznawane za unikatowe, nie tylko ze względu na przełamanie tabu związanego z tą grupą ofiar narodowego socjalizmu, ale przede wszystkim ze względu na przerażający opis cierpienia tej grupy ofiar, która była prześladowana również po wojnie – Paragraf 175 przetrwał w NRD i RFN do końca lat sześćdziesiątych XX w. (całkowicie wycofany z niemieckiego prawodawstwa dopiero w 1994 roku).

— **Małgorzata Niezabitowska „W twoim kraju wojna!”**, poza seriami. W grudniu 1981 Małgorzata Niezabitowska i fotograf Tomasz Tomaszewski, wbrew surowym zakazom, rozpoczęli dokumentowanie rzeczywistego obrazu tamtych dni. Przemyczone zdjęcia i specjalnie redagowany konspiracyjny dziennik Niezabitowskiej błyskawicznie ukazały się m.in. we francuskiej i włoskiej prasie. To dzięki temu materiałowi świat zachodni dowiedział się prawdy o realiach polsko-jaruzelskiej „wojny”. Tekstowi towarzyszą fragmenty ówczesnego osobistego dziennika Autorki oraz, spisane już po 1989 roku, opowieści odsłaniające kulisy często brawurowych, a zawsze ściśle tajnych działań. Narracje te, wraz z fotografiami, tworzą barwną, wielowątkową całość.

— **„Salon. Niezależni w „światlicy” Anny Erdman i Tadeusza Walendowskiego 1976–79”**, poza seriami. Opowieść o działającym przez 33 miesiące – od jesieni 1976 do lata 1979 – miejscu spotkań niezależnych twórców – Salonie stworzonym przez Tadeusza Walendowskiego, wspólnie z żoną Anną Erdman, wnuczką Melchiora Wańkowicza, w dawnym mieszkaniu pisarza przy ulicy Puławskiej w Warszawie.

— **Karolina Andrzejewska-Batko, Joanna Łuba „Chłopi, rolnicy, włościanie Fotografie Jerzego Konrada Maciejewskiego z lat 40. i 50. XX w.”**, poza seriami. Pierwsza prezentacja fotograficznej twórczości zawodowego dziennikarza i literata Jerzego Konrada Maciejewskiego. W albumie znajdują się zdjęcia z lat 40. i 50. XX wieku, przedstawiające polską prowincję. To Polska bez retuszu – zrujnowana, ale też zawieszona między tym, co było, a tym, co nadejdzie. Maciejewski potrafił dostrzec znaki czasu, które w dobrze zakomponowanym kadrze przemawiały do wyobraźni lepiej niż najbardziej wnikliwy tekst. W fotografiach można zobaczyć świat zarówno XIX-wiecznych włościan, międzywojennych

chłopów, jak i rolników z Peerelu. Zachodzące na wsi przemiany widać nie tylko w wiejskich krajobrazach, lecz także – a może przede wszystkim – w ludzkich twarzach.

— **„Droga na Północ. Antologia norweskiej literatury faktu”**, w serii „Świadectwa XX wiek”. To pierwsza taka publikacja w Polsce. Z całej norweskiej literatury faktu wybraliśmy najważniejsze i najciekawsze zapisy świadków historii tego kraju w XX wieku. Zabierają tu głos nobliści, politycy, społecznicy oraz zwykli ludzie – którzy znaleźli się w czasie i miejscu najważniejszym dla Norwegii i umieli o tym opowiedzieć. Jest to nie tylko zapis norweskiej historii, ale także opowieść o kulturze, tradycji i codzienności Norwegów.

— **Andrej Sannikau „Białoruska ruletka. Opozycyjny kandydat na prezydenta o walce z dyktaturą”**, w serii „Oblicza XXI wieku”. Relacja Andreja Sannikowa – dyplomaty, polityka, działacza społecznego – o dzisiejszej Białorusi, zdominowanej przez reżim, który przed światem odgrywa pozory demokracji.

— **Stanisława Sowińska „Gorzkie lata. Z wyżyn władzy do stalinowskiego więzienia”**, w serii „Świadectwa. Niemcy XX w.”. Przedwojenna komunistka trafia do stalinowskiego więzienia jako ofiara paranoicznych poszukiwań wroga w szeregach partii. Jej poruszająca opowieść to obraz jednostki postawionej wobec zbrodniczego systemu, który trudno wpisać w dominujące nurty polskiej pamięci o ówczesnych represjach. To także świadectwo wielkiego rozczarowania i oskarżenie totalitaryzmu.

— **Aleksander Podrabinek „Dysydenci. Nieuleczalnie nieposłuszni”**, w serii „Świadectwa. Rosja XX w.”. Autor, buntując się przeciwko życiu na zasadach państwa sowieckiego, jako młody chłopak włącza się w ruch dysydencki. W samym jego centrum spotyka takie postaci jak Andriej Sacharow, Aleksander Sołżenicyn, Petro Hryhorenko, Aleksander Zinowjew. Opisuje akcje demokratyczne, odważnie demaskuje aparat represji i jego najokrutniejszą metodę – psychiatrię represyjną. Do dziś konsekwentnie i bezkompromisowo idzie drogą wolności jako niezależny dziennikarz i obrońca praw człowieka w Rosji.

— **Michał Romer „Dzienniki tom I. 1911-1913”**, w serii „Świadectwa. Polska XX w.”. Świadectwo imponujące – wiele tysięcy stron pokrytych gęstym maczkiem – powstawało codziennie przez 34 lata. A w nim utrwalona wspólna historia Polaków i Litwinów. Autor dzienników był postacią znakomitą. Wyprzedzał swój czas, umiał wyjątkowo celnie uchwycić istotę otaczającej go rzeczywistości. Dzięki niemu dziś można zrozumieć polsko-litewskie doświadczenie XX wieku. Autor w tomie I – obok spraw największej wagi – zapisuje codzienność swojej epoki, relacjonuje życie Wilna i jego mieszkańców: Polaków, Litwinów, Białorusinów, Żydów, Rosjan, przedstawia swoje wybory ideowe oraz te najbardziej osobiste.

— **Ludwika Zachariasiewicz „Randka z wrogiem”**, w serii „Karty Historii”. Książka stanowi zapis wspomnień Ludwika Zachariasiewicz, kobiety, która podczas wojny – działając z ramienia AK – odgrywała rolę bywalczyni niemieckiego kasyna, a następnie informatorki enkawudzistów. Wykazywała się odwagą, pomysłowością i tupetem, kokietując mężczyzn i wykorzystując swój wdzięk. Jej świadectwo dotyczące walki podziemnej podczas II wojny oraz czasów tuż po jej zakończeniu ukazuje niejednoznaczne postawy i trudności w odnalezieniu się w nowej Polsce. Wyjątkowa bezpośredniość i szczerość relacji odkrywa przed czytelnikami takie aspekty mechanizmów wojennych i totalitarnych, o których mówi się rzadko lub nie wspomina się o nich wcale.

— **„Wstaje świt. Dzienniki młodych z pierwszych lat po wojnie”**, poza seriami. Zapisy dziennikowe siedmiorga młodych ludzi, próbujących znaleźć sobie miejsce w polskiej rzeczywistości tuż po wojnie. Autorzy to osoby z różnych środowisk, o różnych aspiracjach i zainteresowaniach, znajdujące się w odmiennych sytuacjach życiowych. Wychowani przed wojną, ale z obrazem wojny w pamięci, stanęli przed zupełnie nowym otwarciem.

— **Henryk Schonker „Dotknięcie anioła”, wydanie II rozszerzone**, w serii „Żydzi polscy”. Opowieść rozgrywa się kolejno w Oświęcimiu, Krakowie, Wieliczce, Tarnowie, Bochni, obozie Bergen-Belsen. Wojnę przetrwał nie tylko autor książki, ale i cała najbliższa rodzina, jednak ich historię wytycza seria cudownych przypadków poparta silną determinacją przeżycia. Książka pokazuje, że dla Żydów nie istniał żaden skuteczny system radzenia sobie z nazistowską opresją. Nie ratowały ani koneksje, ani pieniądze – ci, którzy ocalili, musieli mieć przede wszystkim ogromne szczęście, choć trzeba je było wesprzeć potężną wolą przetrwania.

— **Calek Perechodnik „Spowiedź”**, w serii „Żydzi polscy”. Oryginalna, pełna wersja świadectwa Calka Perechodnika — mieszkańca Otwocka, policjanta żydowskiego w tamtejszym getcie, kronikarza Zagłady. Tekst pełen jest gorzkości, ale i bardzo wnikliwych obserwacji. Zawiera oskarżenie narodu niemieckiego za jego konkretne cechy, ale jednocześnie obarcza też winą za zaistniały stan narodu polski i żydowski. Gniew Perechodnika nie omija nawet jego samego.

BROSZURY

— **„Piękne umysły. Lwowska szkoła matematyczna”**. Opowieść o środowisku lwowskich matematyków w dwudziestolecie międzywojennym, skupionych wokół Hugona Steinhausa i Stefana Banacha – wybitnych uczonych i nietuzinkowych osobowości. W tym okresie Lwów staje się jedną ze światowych stolic matematyki. Ich ówczesną działalność i późniejsze losy pokazujemy poprzez opowieści samych matematyków, ich współpracowników i bliskich. Publikacja jest bogato ilustrowana archiwalnymi fotografiami.

— **„Obywatele salonu”**. Publikacja przybliży historię Salonu prowadzonego – od jesieni 1976 do lata 1979 – przez Tadeusza Walendowskiego, wspólnie z żoną Anną Erdman, wnuczką Melchiora Wańkowicza, w dawnym mieszkaniu pisarza przy ulicy Puławskiej w Warszawie. Poprzez relacje i dokumenty przypomniane zostały formacyjne debaty, które odbyły się w „światlicy” przy Puławskiej 10/35 z udziałem czołowych postaci opozycji drugiej połowy lat 70.

— **„Katzbach – obóz widmo. Powstańcy warszawscy w Zakładach Adlera we Frankfurcie nad Menem 1944–45”**. Katzbach – ta nazwa w Polsce nie mówi już nic. Niemal nikt nie wie, że Zakłady Adlera w centrum Frankfurtu nad Menem przez kilka ostatnich miesięcy II wojny światowej były miejscem gehenny dla wielu powstańców warszawskich, przewiezionych tam po upadku Powstania – do pracy w nieludzkich, wyniszczających warunkach. Z ponad 1600 więźniów obozu, głównie Polaków, przeżyło go zaledwie kilkudziesięciu. Publikacja, przygotowana na podstawie nagranych przez Joannę Vincenz rozmów z ostatnimi świadkami, opisuje drogę powstańców warszawskich z pokonanej stolicy przez kolejne obozy koncentracyjne w Niemczech – aż po piekło przymusowej pracy i walki o przeżycie w Zakładach Adlera. Jest punktem wyjścia polsko-niemieckiego dialogu dotyczącego tego miejsca i przełamuje milczenie o nim.

— **„Polacy w Wielkiej Brytanii. Historie mówione i wizualne”**. Publikacja podsumowująca efekty projektu dokumentacyjnego Fundacji Ośrodka KARTA, dzięki któremu udało się zapisać doświadczenie indywidualne wielu emigrantów w Wielkiej Brytanii. Nagrane relacje, zeskanowane zdjęcia i dokumenty utrwalają pamięć emigracji oraz dokumentują problemy, które przy opracowywaniu tradycyjnej narracji historycznej mogą pozostać niezauważone. Opowiadają o tym, jak wyglądała codzienność Polaków w Wielkiej Brytanii, ich wchodzenie do nowego, brytyjskiego świata – jak szybko uczyli się języka angielskiego, gdzie znajdowali pracę, jakie były ich relacje z angielskimi sąsiadami. Pozwalają zrozumieć, co podtrzymywało poczucie polskości i jaki był rytm polskich aktywności. Trudno takie problemy dostrzec w oficjalnych raportach i w sprawozdaniach.

— **„Przez granicę. Polacy–Czesi w XX wieku na łamach „Karty”**. Zebrane w jednej publikacji teksty źródłowe publikowane w „Karcie”, dotyczące relacji polsko-czeskich w całym XX wieku. Od fotoreportażu z wizyty cesarza Franciszka Józefa I w Cieszynie, przez relacje dotyczące konfliktu o Zaolzie i udziału Polaków w inwazji na Czechosłowację w 1968 roku, po wspomnienia dotyczące współpracy dysydentów w obu krajach – wnikliwy i przejmujący obraz bliskiego sąsiedztwa. Dwie wersje językowe: polska i czeska.

DODATKOWE INFORMACJE

W 2016 roku zrealizowano duży projekt infrastrukturalny. W siedzibie Ośrodka doszło do modernizacji serwerowni oraz stworzono profesjonalne centrum danych cyfrowych zabezpieczające w sposób całościowy zbiory cyfrowe fundacji. Zakupiono 2 serwery backup i 1 serwer web, macierze dyskowe o łącznej pojemności 80TB wraz z szafą RACK, bibliotekę taśmową do automatycznego wykonywania kopii zapasowej z serwerów, trzy odpowiedniej mocy zasilacze awaryjne UPS dla zachowania ciągłości działania systemów oraz niezbędnego osprzętu sieciowego (routera oraz switchy).

Od 2014 roku Fundacja Ośrodka KARTA organizuje Dzień Darczyńcy Pamięci, w czasie którego składamy podziękowania wszystkim, którzy zdecydowali się przekazać do zbiorów Archiwum Ośrodka KARTA kolekcje rodzinne, ważne prywatne dokumenty, fotografie czy zapiski. W 2014 roku w uroczystości wręczenia dyplomów i podziękowań wzięło udział ponad 80 osób, 2015 i 2016 roku – 60 osób. Wszystkim darczyńcom wręczono dyplomy oraz symbol Dnia Darczyńcy – słoneczniki.